

iki insan

Gençlik El Kitabı

KADEM
KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ

4. BASKI

iki insan

Gençlik El Kitabı

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

İstanbul, 2019

İki İnsan - Gençlik El Kitabı

Editör

Sedide Akbulut
Alpaslan Durmuş

Yazarlar

Fatma Bayram
Prof. Dr. Huriye Martı
Sedide Akbulut

Metin Düzenleme ve Etkinlikler

Alpaslan Durmuş
Hatice Işılak Durmuş
Hümevra Kılıç
Neriman Karatekin

Fotoğraf ve Çizimler

fotolia.com

Grafik Tasarım ve Uygulama

Nevzat Onaran

Kapak Tasarımı

Nevzat Onaran

Redaksiyon ve Tashih

Derya Ayyıldız
Yasemin Kahrıman

Yapım ve Baskı Öncesi Hazırlık

Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
Yayıncı Sertifika No: 16146
Ferah Mah. Ferah Cad. Bulduk Sok. No: 1
34692, Üsküdar, İstanbul
Tel/Faks: (+90 216) 481 30 23
www.edam.com.tr • edam@edam.com.tr

ISBN

978-605-84952-4-1

4. Baskı, 2019, İstanbul

Baskı

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi ZB-11
Topkapı/ İstanbul Tel.: 0 212 674 00 21-29-46

İletişim

Genel Merkez
Küçük Çamlıca Mah. Kısıklı Cad. No: 112/A
Üsküdar / İstanbul
Tel: +90 (216) 325 03 07 • Fax: +90 (216) 325 03 09
www.kadem.org.tr • info@kadem.org.tr

Ey insanlar!

*Sizi bir tek candan
yaratan, ondan da
eşini yaratan ve
her ikisinden pek
çok kadın ve erkek
meydana getiren
Rabbimize karşı so-
rumluluğunuzun
bilincinde olun.*

4/Nisa, 1

iki insan

Gençlik El Kitabı

Sevgili Gençler

Hayat, yeryüzünde başladığı ilk andan itibaren Hz. Âdem ve Havva'nın aile ilişkileriyle biçimleniyor. Sizlerin de çok iyi bildiği gibi dünya hayatını belirleyen şartlar, çoğu zaman insan ilişkileriyle, daha özelden de kadın ve erkeklerin duyuş, düşünüş ve davranış pratikleriyle belirleniyor.

İki İnsan çalışmamızda, kadın ve erkeği tek bir cinsin iki farklı yansıması olarak gördüğümüzü ifade ediyoruz. Bu seri ile farklı bakış açılarından kadının ve erkeğin birbirinin tamamlayıcısı olduğuna dikkat çekmek istiyoruz.

Mukaddes kitabımızda “Kıssaların En Güzeli” diye bilinen anlatı Hz. Yusuf kıssasıdır. İnsan hayatına dair pek çok olayın bir arada bulunduğu bu kıssada kardeş kıskançlığından karşılıksız aşka, idarecilikten emanet bilincine, af ve merhametten iffet ve hayâya kadar birbirinden farklı pek çok kavram derinlikli olarak işlenir. Ama onun belki de en belirgin niteliği kadın-erkek ilişkilerine dair bizlere doğrudan yol gösterici olmasıdır.

Kültürel yapılarından dolayı kadın ve erkeğin farklı kültürlerde rolü ve statüsü değişse de insanları bir arada tutan dinamikler, ortak değerler ve işbölümüdür. İnsan ilişkilerinde tabiattaki ahenge benzer bir akış yakalamak, ailede ve sosyal hayatta kadın ve erkeğin ortak sorumluluk alması ve adil bir iş bölümüne dayanır. Toplumsal cinsiyet adaleti kavramı, bu anlamda dengeli bir katılım ve eşit fırsatlara erişim gibi hedefleri destekler.

Bilindiği gibi insan toplulukları kültürel aktarım ile yaşamaya devam edebilir. Kadınlar, bu süreçte en az erkekler kadar aktif yer alır; ana dilinden aile terbiyesine insanın ömrü boyunca elde ettiği pek çok kazanımda kadınların payı büyüktür.

Toplumda denge ve huzurun sürdürebilir olması için her ferdin kendi tabiatına özgü vazifeler üstlenmesi gerekir. Adil paylaşım ilkesinden uzaklaştıkça kimilerinin gücünün üstünde yükleri omuzlamak zorunda kaldığı kimilerinin ise yeterince sorumlu davranmadığı görülür. Bu durumda kadın-erkek, genç-ihtiyar herkesin kendi tabiatına ve kimliğine yabancılaşması kaçınılmaz olacaktır. Hâlbuki insanın öz niteliklerine sahip çıkması en temel vazifesidir.

KADEM, toplumsal cinsiyet adaleti ilkesini çalışmalarının odağına alarak kadın ve erkeğe düşen rollerin dengeli paylaşımına dikkat çekiyor ve her iki cinsin eşit fırsatlara erişimlerine hizmet eden faaliyetler yürütüyor. Bu anlayışla ailede ve sosyal hayatta huzur ve mutluluğun sağlanmasına katkıda bulunmayı misyon ediniyor.

Kadın ve erkeği birbiriyle cephelenen değil birbirini tamamlayan İki İnsan olarak gören serimizin Gençlik El Kitabı'nda kıymetli hocalarımızın cinsiyetlerin kendine özgü hak ve sorumluluklarını farklı veçhelerden değerlendirdikleri makaleleri yer alıyor.

Fatma Bayram, evrenin işleyişindeki ahenk ve uyumdan ilham alarak sosyal hayatın akışı içinde fertlere düşen görevlere işaret ediyor. Her varlığın kendini tamamlayan bir bağlam içinde anlam ve değer kazandığını belirtiyor. Ona göre bütün varlıklar kendilerine özgü yerde bulunduğu sürece adaletin tesisi mümkündür, taşlar yerinden oynadığında ise evrenin işleyişinden hayatın gidişatına kadar bütün düzen bozulur.

Huriye Martı, kadınların insan topluluklarının sürekliliğini mümkün kılan kültürel aktarım faaliyetlerindeki işlevselliğini vurguladığı çalışmasında toplumsal cinsiyet adaletine katkıda bulunmanın kadın-erkek herkesin vazifesi olduğuna ışık tutuyor. Sosyal hayata katılım noktasında öne çıkan iffetini koruma yükümlülüğünün her iki cinsin ortak vazifesi olduğunu savunuyor.

Sedide Akbulut, kültürel kimliğin sosyal grup içinde inşa edildiğini belirtiyor, bu anlamda fertlere aidiyet duygusu kazandıracak sürecin bilgi ile donatılmış ve fiille güçlendirilmiş bir hayat tarzı olduğunu kaydediyor. Sonuç itibarıyla fertlerde hakka taraf olmanın aidiyet bilinciyle geliştiğini öne çıkaran yazar, ancak bu şekilde insan hayatında adaletin hâkim kılınabileceği vurgusuyla sözlerini tamamlıyor.

KADEM olarak, siz gençleri aydınlık bir geleceğin ümidi olarak görüyor; bilgi, birikim ve tecrübelerimizi sizinle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu

KADEM Başkanı

İçindekiler

KADEM Hakkında...	7
Üstü Üstüne Düşünmek	11
Fatma Bayram	
Cinsiyet Adaletinin İnşası	31
Prof. Dr. Huriye Martı	
Yaratılış Bağlamında Gençlik ve Kimlik	53
Sedide Akbulut	

KADEM Hakkında...

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

KADEM

KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ

Biz Kimiz?

KADEM Kadın ve Demokrasi Derneği, toplumun kadın meselelerini devletle el ele tartışabileceği platformlara ihtiyacı olduğunu gören ve kadın haklarına insan hakları açısından bakılması gerektiğini düşünen 16 kurucu üyenin bir araya gelmesiyle 8 Mart 2013 tarihinde kurulmuştur.

KADEM, toplumun ana taşıyıcısı olan kadınlarımızın geleneksel değerlere karşı hassas, bu değerlerin uygulayıcısı ve demokrasinin inşası için bilinçle faaliyet gösteren etkin birer aktör hâline gelmelerine hizmet etmek amacıyla yola çıkmıştır. Kadının ulusal ve uluslararası platformlarda yer almasını sağlamak üzere siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkındırılması yönünde önemli çalışmalara imza atmayı hedeflemektedir.

KADEM, ideolojisini “cinsiyet adaleti” kavramından almaktadır. Aileye hak ettiği değeri vermeyi ve bu bağlamda kadının yaratılıştan gelen özelliklerini göz önünde bulunduran adaletli ve hakkaniyetli bir bakış açısını toplumun her alanında ve her kesiminde var etmeyi kendisine görev edinmiştir.

Bir sivil toplum hareketi olarak kadın meselelerine toplumsal meseleler açısından yaklaşılması gerektiğini düşünen KADEM, kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı, rollerin adil, hakkaniyetli ve dengeli şekilde dağıtıldığı, her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırıldığı bir düzen inşa etme gayreti içerisindedir. Toplumsal meselelere salt kadın ve cinsiyet odaklı değil, insan olmak ve insan hakları kapsamında bakan KADEM, kadın-erkek ayrımı yapmadan, kadınıyla erkeğiyle hep bir arada topluma hizmet eden bir merkezdir.

Çağdaşlık ve uygarlık söyleminin ürettiği tektip kadın modeli yerine KADEM, farklı kadın kimliklerinin demokrasiyi güçlendirdiğine inanmaktadır. Bu sebeple, kadının kimlik, kişilik ve özgürlük mücadelesini desteklemektedir. Bu farkıyla KADEM, kadınların kendilerine yer buldukları, değişen Türkiye'nin yeni kadın hareketidir.

Üstü Üstüne Düşünmek

Fatma Bayram

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

Algılarımız Üzerine Düşünelim

Uyarıcıların duyu organlarımız üzerinde bıraktığı etki *duyum*dur. Duyumların beyin tarafından örgütlenip yorumlanarak anlama kavuşturulması ise *algı*dır. Yani uyaranları duyumsarsak algımızı oluştururuz.

Algıyı oluşturan birey, algısını oluştururken birçok faktörden etkilenir: uyarıcının konumu, rengi, sesi; ışık ve ısı gibi ortam koşulları; algılayanın içinde bulunduğu ruh hâli, geçmiş deneyimleri, öğrendiği sosyal normlar, ihtiyaçları, istekleri, beklentileri,

benimsediği değerler, edindiği kültürel kodlar... Kadın veya erkek olarak kendimizi ve bir diğerimizi nasıl algıladığımız da tüm bunlardan bağımsız değildir.

Varlık ve Evren Üzerine Düşünelim

Evren hakkındaki genel kanınız nedir?

Nasıl başladı, nasıl bitecek?

Her şey bir düzen içinde mi, yoksa başı sonu belli olmayan bir kargaşa mı şu tüm yaşadıklarımız?

Doğada gözlemlediğimiz sebep-sonuç ilişkisi, anlamsız tesadüflerin çatışmasından mı ibaret, yoksa görünen ve görünmeyen yönleriyle tüm varlık âlemi, bizim ancak küçük bir parçasını yorumlayabildiğimiz mükemmel bir sistemin kurallarıyla mı işliyor?

Bu evreni var eden biri varsa bundan amacı nedir?

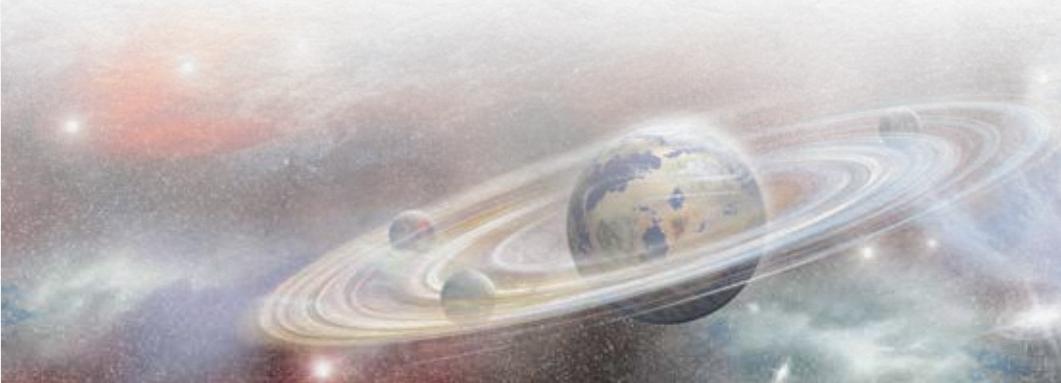
Buraya niçin geldik?

Nereye gidiyoruz?

Dünyaya gelirken ne kendimizin ne de ana babalarımızın seçimi olmayan yaratılış özelliklerimizin yaşamakta olduğumuz hayatta rolü nedir?

Sorumluluklarımız nerede başlıyor, nerede bitiyor?

Bu ve benzeri sorulara vereceğiniz cevaplar bu evrende duracağınız yeri seçmenizde en temel başlangıç noktanız olacaktır. *Farkında mısınız?*

Varlıktaki Bütünlük ve Uyum Üzerine Düşünelim

Evren üzerine bilgilerimiz arttıkça kesinleşen bir şey varsa o da müthiş bir düzen içinde yaşadığımız gerçeğidir. En küçük parçasından en büyük bütününe kadar tüm varlıklar öyle bir sistem içinde var edilmiş ki âdeta *her şey bir şey için ve bir şey de her şey için*. Bu evrenin tamamına hâkim olan uyum, uzlaşma ve armoniye *ahenk* diyoruz. Her bir varlığın kendine ait olan yerde, ne

için yaratılmışsa o doğrultuda, haddini aşmadan, görevinden şaşmadan varlığını sürdürmesiyle oluşan *ahenk*...

Evrenin hiçbir varlığı diğeriyle aynı yaratılmamış. Ne bir çakıl taşı diğeriyle aynı, ne bir karınca, ne de bir insan... Sayısız türlerin sayısız bireyleri sadece “bir tek nüsha” olarak var edilmişler. Başkalıklarına, farklılıklarına, benzemezliklerine, ayrılıklarına, ayrımlılıklarına rağmen ve başka, ayrı, değişik, farklı, özge oldukları hâlde bir bütün içindeki var oluşlarıyla bir *ahenk* var ediyorlar. Kâinat bu farklılıkların bir *ahenk* içinde birleşmesinden oluşmuş sanki. *Varlığın bütünlüğü* diyebileceğimiz bu vahdeti doğru düzgün ve yerli yerince anlamadığımızda onun herhangi bir tekini de olması gerektiği gibi anlayamayacağız. Bu nedenledir ki ister bir gezegen, ister bir kum tanesi olsun, evrenin herhangi bir un-

surunu anlamaya çalışırken onu bağılı bulunduğu büyük sistem-
den ayırıp tek başına incelemek yanıltıcıdır.

Cinsler ve Cinsiyet Üzerine Düşünelim

Tüm varlık cinslerinde cinsiyetler yan yana dizilmiş eşitliklerin sıradanlığıyla değil, iç içe geçmiş farklılıkların tamamlayıcılığıyla yaratılmışlardır. Dolayısıyla “Kadın mı daha önemlidir, erkek mi?” gibi bir soru, kadını ve erkeği ayrı bir cins olarak gören bir algılamının ve bakış açısının sorusudur. İki ayrı cinsiyet olmalarına rağmen aynı cins (insan) olan kadın ve erkek, bir bütünün farklılıklara dayanan tamamlayıcı parçalarıdır. “Kadın mı daha önemlidir, erkek mi?” sorusu bütünü dikkate almayan bir bakış açısının ürünüdür. Eksik ve kusurlu bir sorudur. Bireyi tanımak isteyen, onu farklılıklarıyla anlamak ve takdir etmek yoluna gitmelidir.

Ey insanlar!

Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratan ve her ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun. 4/Nisa, 1

Sizce Hangisi?

“Hangisi daha önemlidir?” sorusunu farklı varlıklar bağlamında çoğalttık. Size göre hangileri önemli, seçimlerinizi yapar mısınız?

- Hangisi daha önemlidir; göz mü, beyindeki görme merkezi mi?
- Hangisi daha önemlidir; kâğıt mı, mürekkep mi?
- Hangisi daha önemlidir; fren mi, gaz mı?
- Hangisi daha önemlidir; toprak mı, su mu?

Varlıklar arasında birinin diğerine göre daha önemli olduğunu söylememiz mümkün mü?

Bilim ve Vahy Üzerine Düşünelim

Her bir “şey”in bu olağanüstü girift sistem içinde nasıl bir yeri olduğunu anlamak evrenin bütününe kuşatan bir akıl gerektirir. Bu da ancak onu var edenin kudretinde olan bir şeydir. Evrenin bir parçası olarak insan kendi bireysel yaşamında evrendeki ahengi bozmadan en yüksek doyuma ulaşmak istiyorsa hem yaratılışındaki düzeni hem de o yaratılışı düzenleyenin indirdiği bilgiyi dikkate almak zorundadır. Yani hem bilimin bulgularını hem de vahyin gösterdiklerini...

Vahiy varlığın işleyişine dair aklımızın ermediği ama onları bilmediğimizde yanlıştan yanlışa düşeceğimiz şeyleri bildirmek için Allah tarafından gönderilmiştir. Bu sayede bütün içindeki yerimizi anlarız ve mesela ölümden sonraki hayat ve ona dair sorumluluklarımız gibi esaslı konularda bilgi eksikliğinden kaynaklanan deneme yanılma hatalarına düşmeyiz. Bilim ise varlığın işleyişine dair var edenin koyduğu kuralları gömülü olduğu bütünden bulup ortaya çıkarır. Bu kuralları ve rutini bilmek ahenge katılmanın yollarını önümüze serer.

Anlamak ve Tanımak Üzerine Düşünelim

Bir varlık tekinin doğru anlaşılabilmesi için onun bütün sistem içindeki yerini doğru konumlandırmak gerekir. Bunun için de coğrafyadan biyolojik yapıya, psikolojiden sosyal şartlara birçok farklı boyutun birbiriyle etkileşimi göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin insanın biyolojik yapısını dikkate almayan bir sosyal tutum veya insan psikolojisini önemsemeyen bir siyasi tavır yahut psikolojik ve sosyal şartları görmezden gelen bir biyolojik çalışma bir yana hep eksiktir, aksaktır. *Parça-bütün dengesi* diyebileceğimiz bu vahdeti gözden kaçırdığımızda ahengi yani evrendeki varoluşsal dengeyi bozmuş oluruz. Bütün zulümler, haksızlıklar, bozukluklar da buradan çıkar. Zulüm *ilahî ayar* da diyebileceğimiz bu dengenin bozulmasıdır.

Eğer gerçek onların keyfî arzularına uyacak olsaydı şüphesiz gökler ve yer içindekilerle beraber yıkılır giderdi! 23/Mü'minun, 71

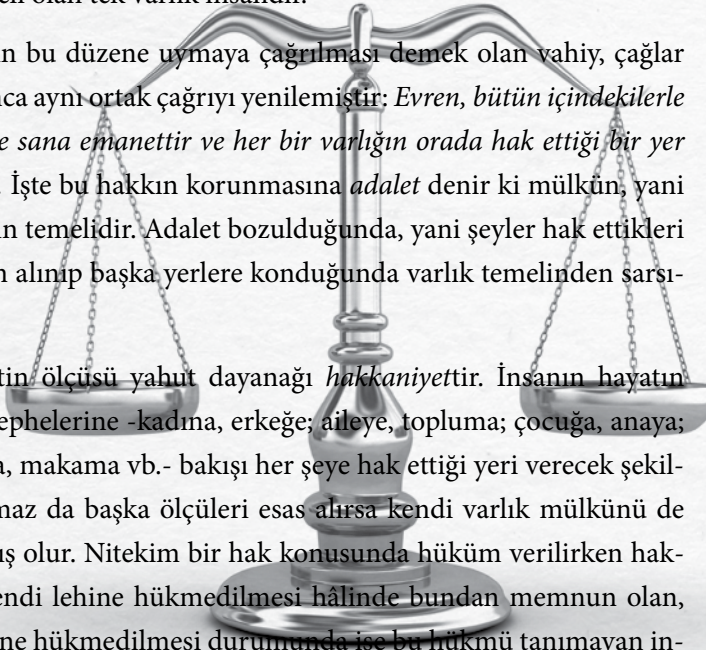
Emanet ve Adalet Üzerine Düşünelim

Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir. 33/Ahzab, 72

Allah gökleri, yeri ve bu ikisinin içerdiği bütün mahlukatı eşsiz bir düzen içinde var etti. Bu düzen içinde her bir varlığa bir yer ve değer verdi. İnsana bu değerler silsilesi içinde hak ve yükümlülüklerle muhatap olma yeterliliği (*ehliyet*) verilmiştir. Bütün yaratılmışlar içinde akli melekeler ve iradeye sahip olması itibarıyla bu düzeni geliştirerek sürdürme (*imar*) yahut bozma (*ifsat*) potansiyeli olan tek varlık insandır.

İnsanın bu düzene uymaya çağrılması demek olan vahiy, çağlar boyunca aynı ortak çağrışı yenilemiştir: *Evren, bütün içindekilerle birlikte sana emanettir ve her bir varlığın orada hak ettiği bir yer vardır.* İşte bu hakkın korunmasına *adalet* denir ki mülkün, yani varlığın temelidir. Adalet bozulduğunda, yani şeyler hak ettikleri yerden alınıp başka yerlere konduğunda varlık temelinden sarsılır.

Adaletin ölçüsü yahut dayanağı *hakkaniyettir.* İnsanın hayatın tüm cephelerine -kadına, erkeğe; aileye, topluma; çocuğa, anaya; paraya, makama vb.- bakışı her şeye hak ettiği yeri verecek şekilde olmaz da başka ölçüleri esas alırsa kendi varlık mülkünü de sarsmış olur. Nitekim bir hak konusunda hüküm verilirken hakkın kendi lehine hükmedilmesi hâlinde bundan memnun olan, aleyhine hükmedilmesi durumunda ise bu hükmü tanımayan insanlar *zalimdirler.*

Kişisel hayatlarımızda acı tecrübeler yaşamış olabiliriz. Hayata bakışımızı bulandırarak adalet ve hakkaniyetin dışına çıktığımızda yaşantımızı dinî ve kültürel değerler üzerine değil, bencil duygular üzerine inşa etmiş oluruz. İşte vahiy bizi tam bu noktada ikaz eder:

“Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah’a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.” 5/Maide, 8

Anahtar Kelimeler...

Emanet, sorumluluk, ehliyet, imar, ifsat, adalet... Aşağıdaki ayetleri siz hangi anahtar kelimelerle özetlediniz?

Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğumuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına asla zulmetmez. (3 / Âl-i İmran, 182; 8 / Enfal, 51)

Allah, size, emanetleri mutlaka ehil olanlara tevdi etmenizi ve insanlar arasında hüküm verecek olursanız adaletle hükmetmenizi emreder. Allah'ın size yapılmasını tavsiye ettiği, mutlaka en güzeldir. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. (4 / Nisa, 58)

Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve peygambere çağırıldıkları zaman, bir de bakarsın ki içlerinden bir grup yüz çevirmektedir. Ama verilen hüküm kendi lehlerinde ise boyun eğerek ona gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe ve tereddüde mi düştüler? Yoksa Allah ve Resûlünün kendilerine karşı zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, işte onlar asıl zalimlerdir. Aralarında hüküm vermek için Allah'a ve Resûlüne davet edildiklerinde, müminlerin söyleyeceği söz ancak, "İştittik ve iman ettik!" demeleridir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. (24 / Nur, 48-51)

Semud kavmine de soydaşları Salih'i gönderdik. Salih onlara dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yok. Sizi topraktan yaratan ve orayı bayındır kılmanızı sağlayan O'dur. Artık günahlarınızdan ötürü Rabbinizden bağışlanma dileyin ve sonra da tövbe ve pişmanlık içinde O'na yönelin. Çünkü benim Rabbin yakındır ve dualara cevap verir. (11 / Hud, 61)

İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri sonucunda karada ve denizde bozulma ortaya çıktı. Geri dönerler diye Allah, yaptıklarının bazı sonuçlarını onlara tattıracaktır. (30 / Rum, 41)

Cinsiyetler Arasında Adalet Üzerine Düşünelim

Bundan dolayı sen çağrıya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heva ve heveslerine uyma. Ve şöyle de: “Ben, Allah’ın bütün vahyettiklerine inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rab-bimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımızın hesabı bize çıkacaktır, sizin yaptıklarınızınkı de size. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır çünkü varış O’nadır.” 42/Şûrâ, 15

Kadın ve erkek doğasının farklılıklarına dair ulaşılan bilimsel bulguların sosyal projeler uğruna görmezden geldiği günümüzde insanoğlunun adaletli olma konusunda ilahî rehberliğe ne kadar da ihtiyacı var! Adalet ancak kendimizin ve başkalarının istek ve telkinlerinin etkisinde kalmadan yalnızca hakkaniyete tabi olmakla gerçekleşebilir. Kadın ve erkek olarak iki cinsiyetin hak ve sorumlulukları da keyfi arzulara bırakılmadan, kültürel etkilenmelere karşı uyanık kalarak, adalet ve denge prensipleri gözetilerek belirlendiğinde çatışmalar azalır. Huzur ve mutluluğa kavuşmak için bundan da ötesi gerekir. O da ilişkilerin sevgi ve merhamet gibi üstün erdemlerinin himayesinde düzenlenmesidir. Adil davranmanın da ötesinde birbirimize sevgi ve merhametle bakabilmek için yaratılıştaki farklılıkları saygıyla karşılamaktan başka bir yol yoktur. *Farklılıkları saygı o farklılıkları yaratana saygının tezahürüdür.*

Cinsiyetler Arasında Emanet Üzerine Düşünelim

Tüm işlerimizi yürütürken adalet prensibine ilaveten her an dikkate almamız gereken bir diğer temel ilke de yukarıda da değinildiği gibi emanet bilincidir. İnançımıza göre yaratılmışların en seçkini olarak bu evrendeki her şey insanoğluna emanettir. Her bir insan tekine bütün evren emanet edilmiştir. Elbette gücü ve sorumluluğu oranında...

İnsan bütün kâinatın kendine emanet edildiği ve her bir varlığa hak ettiği değeri vermesi gerektiği inancını esas alırsa, yaratılmışlara sevgi ve merhametle yaklaşacak olursa kâinattaki ahenkle buluşur, böylece herkesten önce bizzat kendini mutlu etmiş olur.

Klişeler ve Genellemeler

Kadın ve erkek üzerine söylenegelen klişeleri hatırlamaya ve listelemeye çalışın. Kaçını tespit edebildiniz? Biraz daha düşünseniz en az bir o kadar daha çıkartabilir misiniz? Gelin, bir de bunların hayatınızdaki etkileri üzerine düşünün. Bu klişeleri hiç duymamış, bunlara inanmamış veya bunlara inanan kişilerle karşılaşmamış olsaydınız hayatınızda neler farklı olabilirdi? Son bir soru daha: Bu ön yargıları yıkmak için siz ne yapabilirsiniz?

Başarı Üzerine Düşünelim

İnsanın hayat başarısını birileri tarafından tanımlanmış statülere ulaşmakta gören zihniyet, bireyi kendini gerçekleştirmekten de yoksun bırakır. Kişinin kendisinin ve hemcinsinin doğasına ve konumuna dikkat kesilmeden salt bir yarış içine girmesi nerede olduğunu ve nereye gittiğini sorgulamadan büyük bir akıntıya kendini kaptırmasına sebep olur. Örneğin “Kadının yeri evidir.” şeklindeki genellemeci ve dayatmacı yaklaşımı düşünelim. Evi, her insan teki için kendini güven ve huzurda hissettiği kalesi değil midir? O hâlde neden sadece kadın adına böyle bir yargıda bulunulsun ki? “Kadın hayatın her yerinde olmalıdır.” yargısını düşünelim bir de... Bu dünyada var olmaya ve kendi varlığını inşa etmeye namzet insan cinsinin hangi cinsiyeti hayata dâhil olmalı değildir ki? Erkek veya kadın, her iki cinsiyet de hayatın her alanına erişebilir olmalı değil midir?

Amacından sapmış “hak” söylemleri, cinsiyetlerin her ikisi için de o cinsiyetin değerinin yadsınması demektir. Meslek hayatındaki başarısını erkek bakış açısıyla ölçen, erkeklerin koşullarında, erkek yöntemleriyle başarılı olmaya çalışan kadın ya şefkat, paylaşma, merhamet gibi kendi doğasına içkin özellikleri aleyhine gelişmek ya da bu yarışa terk etmek seçenekleriyle karşı karşıya kalır.

Kadın yahut erkek olarak her bireyin kendi içindeki özü ortaya çıkarmaya yöneleceği bir dünya için “başarı”nın yeniden tanımlanması için toplumun bütün kesimleri işi sadece diğer cinsiyete bırakmadan üstlerine düşeni yerine getirmelidirler.

Mutluluk Üzerine Düşünelim

Kadın ve erkeğin kendi mutlulukları için karşılıklı olarak birbirlerini dönüştürme savaşı vermek yerine her iki cinsin doğasıyla çatışmayan mutluluk hedefleri oluşturmaları ahenge ulaşmanın olmazsa olmaz şartıdır. Tabii ki erkek ve kadın kendi cinslerine ait ortak temel özellikler taşıdıkları gibi her bir erkek ve kadın da kendi şahsına özel ayırt edici kişilik ve kimliğe sahiptir. Bunları dikkate almayan ve kendi mutluluk algısını herkesin mutluluğu için ölçü olarak gören dayatmalar her zaman ve zeminde çatışma doğurur. Başkasının nasıl mutlu olacağına karar vermek demek olan bu dayatmacı zihniyet insanları tek tipleştirme zihniyetinin günlük hayattaki yansımasıdır ve toplumdan önce evlerimizin içinde gerçekleşmesi gereken adaletin önündeki en ciddi engeldir. Tevarüs edilen değil, öğrenilen bir davranış olması nedeniyle adalet öncelikle evlerimizde vücut bulmalıdır. Evlerimiz yaşlının, gencin, kadının, erkeğin haklarının verildiği, kimsenin kimseyi sömürmediği, tabiattaki muhteşem ahengin insanlar arasında da gözlemlenebildiği bir yer olmalı ki orada huzur bulabilelim. Bu huzur da kadın ve erkeğiyle bir yuvayı paylaşan insanların birbiri aleyhine gelişmek yerine birbirini geliştirmek amacıyla olduğu zaman ulaşılabilecek bir huzurdur.

*Kendi-
leri ile
huzur
bulasınız
diye
siz için tü-*

rünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun işaretlerinden biridir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette çıkarılacak dersler vardır. 30/Rum, 21

Hak ve Sorumlulukların Düzenlenmesinde Farklılıklar Üzerine Düşünelim

Bütün bir insanlık ailesi olarak istisnai yer ve dönemler hariç kadınların durumu konusunda iyi bir sınav vermediğimiz tartışılmayacak kadar açık bir gerçekliktir. Bu konuda savunma psikolojisine girmeden, adalet ve hakkaniyeti esas alarak kültürel ve geleneksel mirasın biçtiği rollerin hangi haksızlıklara yol açtığını da dürüstçe görmek gerekir. Zira yüzleşmek insanın hayatını yeniden yoluna koyabilmesinin en erdemli yoludur. Aksi, ıslah imkânını ortadan kaldıran bir trajedidir.

Kadınların çoğu zaman en yakınları tarafından olmak üzere istismar edilmeleri, başta eğitim olmak üzere çeşitli imkânlardan mahrum bırakılmaları, kendi hayatları hakkında söz sahibi olamamaları, şiddete ve kötü muameleye maruz kalmaları gibi insan onuruna aykırı ve asla kabul edilemez zulümlere ne yazık ki yabancı değiliz. Kadın hakları savunucularının bu durumun düzelmesi yönündeki katkıları da yadsınamaz. Onlara insanlık ailesi birçok açıdan müteşekkirdir.

Genelde bütün insan ilişkilerinde, özelde ise kadın erkek ilişkilerinde hukuki ve ahlaki açıdan *haksızlık etmemek* ve *haksızlığı kabul etmemek* esas alınmalıdır. Oysa bu ilke gözden kaçırılarak özellikle kadınlar aleyhine işlenen kötülüklerin en derin şekilde yaşandığı yerlerde oluşan sarkaç etkisiyle ibrenin diğer uca kayması, kadının kendi

doğasına ters düşen bir yola girmesi söz konusu olabilmektedir. Söz gelimi birçok bilimsel çalışmada kadına yönelik şiddeti ve tecavüzleri arttıran en önemli unsur olarak alkolizmin ve pornografinin çıkması, ancak kenarda köşede kalmış birkaç makalede söz konusu edilip yeterince ses getirecek ölçüde dillendirilmemesi ve bütün sorunun kadının yeterince özgürleşememesi olarak gösterilmesi akla bu sarkaç etkisini getirmektedir. Kadınlara yönelik ayrımcılık ve haksızlıkların vicdanlarda oluşturduğu sızı insanları başka ayrımcılıklara ve haksızlıklara sevk etmemeli, adil olunmalıdır. Bu alanda üretilecek politikalar “biyopsikososyal model” denilen insan doğasını dışlamayan bir yol olmalıdır.

Hak ve sorumlulukların düzenlenmesinde cinsiyet ve fiziksel uygunluk faktörünün (yani kadın ve erkek doğalarındaki farklılıkların) gözlemlenmesi her iki cinsin de çıkarınadır. Ütopik eşitlik iddiaları yerine iki cins arasındaki biyolojik, psikolojik ve sosyal farklılıkları kabul etmek için en güçlü sebep bu yolun hepimizi daha çok mutlu edeceği gerçeğidir. İlişkiyi gerginleştiren eşitlik sürtüşmeleri yerine karşılıklı olarak doğalarımızdan kaynaklanan güçlü ve zayıf yönlerimiz olduğunu kabul etmek ve birbirimizi tamamlayarak bir bütün olabilmek bilgeliliğin ve mutlu bir ilişkinin yolunu açar. Sadece cinsiyetlerin değil, yaratılışımızdan gelen bütün farklılıkların bizim için imtihan konusu olduğunu da bilmeliyiz. Eksiklikler de fazlalıklar da birer imtihan konusudur ve imtihan olmak için geldiğimiz bu dünyada kendimize verilmeyip başkalarına verilen nimetlere değil, başkalarına verilmeyip bize verilen fazlalıklara odaklanmalıyız ki “İnsanlık için ne yapabiliriz?” sorusuna cevap arayalım. Aksi durumda kendimize acımanın ve başkalarına haset etmenin bizi götüreceği yer çok da bulunmak istediğimiz bir yer olmayacaktır.

Allah'ın, kiminizi kiminize üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri (haset ederek) arzu edip durmayım. Erkeklerle kazandıklarından bir pay vardır. Kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır. Allah'tan, O'nun lütfunu isteyin. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bi-

lendir. 4/Nisa, 32

Farklılıkları Reddeden Eşitlik Savaşları Üzerine Düşünelim

İki cins arasındaki farklılıkların eşitlik iddiasıyla görmezden gelinmesi yerine kabul edilmesi, anlaşılmaya çalışılması, hatta bu farklılıkların karşılıklı olarak verebileceği mutluluğun hedeflenmesi biyolojik, zihinsel ve psikolojik doğamıza da daha uygun bir strateji olacaktır. Kadın-erkek ilişkisi ve aile sorunları üzerine çalışan terapistlerin yapmaya çalıştığı da budur: *İki tarafın karşılıklı olarak birbirlerinden farklı olan yönlerini saygıyla kabullenmelerini ve muhatabını kendi gibi yapmaya çalışmaktan vaz geçmelerini sağlamak...* Evlilik ilişkisinin bir üstünlük savaşı gibi algılanması ve bu ilişkiyi kökünden zedeleyen eşitlik savaşları yerine birbirimizden ne kadar farklı olduğumuzu kabul etmek ve bu tamamen kişiye özgü değişkenler taşıyan farklılıkların haklar ve sorumluluklar açısından bir denge içinde gözetilmesi daha mutlu bir hayat kurmamızı sağlayabilir.

Daha çok sayıda insan gücünü üretici ve tüketici olarak kendi çarkları içine almaya çalışan ilkesiz kapitalizmin bu farklılıkları reddetme yönünde ürettiği sosyal projelerin kadınları ve erkekleri daha mutlu ettiğine dair bir kanıt olmadığını söyleyen araştırmalara kulak vermek için daha fazla geç kalmamak gerekir. Tamamen iş hayatının aradığı niteliklere odaklanmış, kadın ve erkeğin doğal farklılıklarını yok sayan çok yönlü bir eğitim süreci iki cinsi evliliğe hazırlamadığı gibi aksine evliliklerin şok yaratmasına neden olmakta ve insanın en temel sığınağı olan “ev”in çatırdamasına yol açmaktadır. Erkek özelliklerini merkeze alan bu eğitim anlayışı kadınları hırs, saldırganlık ve rekabet gibi özel-

liklerle donatırken erkek doğasında zaten var olan bu vasıfları pekiştirerek iş hayatında ve sosyal yaşamda zorlayıcı ve baskın yöntemlerin dozunun giderek artmasına yol açmıştır.

Kadın ve erkek arasındaki farkların en temelde yer alan kökenini yok sayarak bütün farklılıkları “toplumsal etki”yle açıklamaya çalışmak fazlasıyla zorlama bir yorumdur ve hiçbir bilimsel temele dayanmamaktadır. Doğada çeşitlilik biyolojik bir olgudur. Oysa eşitlik politik ve toplumsal bir kavramdır. İnsanlar toplumsal ilişkilerinde hukuki ve ahlaki açıdan elbette eşittirler. Ama kadın veya erkek olarak aslında ne olduğumuzu belirleyen farkları yok saymaya kalkışan bir mutlak eşitlik iddiası, derin doğal kökenleri bulunan mutluluk imkânlarımızı da elimizden almaktadır. İki cins arasındaki temel farklılıkları yadsımak sonuçta dünyayı iki cins için de daha mutsuz bir yer hâline getirmiştir. Nitekim bu çerçevede Erich Fromm bunun yerine her iki cinsin kendisini muhatabında gördüğü farklılıklarla zenginleştirmeye çalışmasını tavsiye eder ve der ki “Saf ataerkil bir toplum insani merhamet ve şefkatten yoksun bir katılıktadır. Saf anaerkil bir toplum ise yaratıcılığını kaybetmiştir. Doğru olan bu iki ilkenin birbirinden yararlanarak birleşmesidir.”

İnsan kendi doğasına ekledikleri ile gelişir. Kadın ve erkek kendini geliştirmediğinde bencil ve zalim olmaktan kurtulamaz. Bu durum her iki cins için de risktir.

Cinsiyet Adaletinin İnşası

Prof. Dr. Huriye Martı

Kültürün Ürünü ve Üreticisi Olarak İnsan

Kültür insan topluluklarınca oluşturulan maddi, manevi her türlü edininin zaman içinde gelenekselleşmesi sonucu ortaya çıkan birikimdir. Bu birikimde bir topluluğun yaşamını sürdürmesi için gerekli uyum ve dayanışmayı sağlayan yapı ve kurumlar, yaşamı anlamlandırırken başvurulacak değerler, kurallar ve inançlar sistemi vardır. Kişi doğduğu andan başlayarak, içine doğduğu kültürün kurumlarının beklediği biçimde, o kültürel ortamın değer, anlam, istek ve kurallarına uyacak şekilde değişir; *kültürülenim* süreci yaşar, *kültürel aktarıma* muhatap olur. Toplumsal çevrenin kültürel mirasını benimseyerek, onlara göre davranarak toplumsal işlevlerini yerine getirmeyi ve topluma uyum sağlamayı öğrenir, *toplumsallaşır*.

Ancak insan doğumla birlikte katıldığı bu süreçte pasif kalmayan, karar ve eylemleriyle içine doğup katıldığı bu yapıyı değiştirebilen de bir varlıktır. Üretilmiş kültür çerçevesinde kendisi değişip dönüşürken aynı zamanda kendisi de ürettiği kültürle diğer insanları etkiler, değiştirir, dönüştürür. Bu çok yönlü ve çok boyutlu ilişkiler yumağı bireyden bireye, toplumdaki topluma, kuşaktan kuşağa üzerine yenileri eklenerek süregider.

İnsan, tabiatı gereği diğer insanlarla bir arada yaşarken çeşitli kurallara uyar. Bu kurallar hukuk, ahlak ve din çerçevelerine yerleşmiştir. *Hukuk* insanların bir devletin uyruğu olmakla uymayı kabul ettikleri yasalar çerçevesini ifade eder. *Ahlak* yasalarda da karşılıklı olan, ancak insanın var oluşunda daha köklü bir yere sahip; iyi, doğru ve güzel kabul ettiklerinden oluşan bir çerçevedir. *Din* ise hem hukuku hem de ahlaki kuşatan daha geniş ve

aşkın (müteal) bir çerçevedir. Örf ve âdetler, bu üçlü çerçevede birtakım arka planları bulunan, farklı toplumlarda benzerleri olmakla beraber daha çok belirli bir toplumda geçerli, yazılı olmayan kurallar olup toplumsal beklentilerin ifadesidir.

Birey her eyleminde olduğu gibi toplumsal alışkanlıkları ve beklentileri de sorgulamalı, adaletin ve vicdanın mihengine vurmalıdır. Zira ancak böylelikle yanlış, kötü veya çirkin olduğu hâlde kuşaklar boyunca sorgulanmadığından devam edegelen uygulamalardan ve toplumsal beklentilerden kurtulmak mümkün olur.

Kelimelere Sınır Çekmek

Aşağıda birbirini çağrıştıran ve aralarında farklı düzeylerde ilişkiler olan bir sözcük demeti yer alıyor. Bu sözcüklerin anlamları üzerine bir araştırma yaparak sınırlarını zihninizde netleştirmeye ne dersiniz?

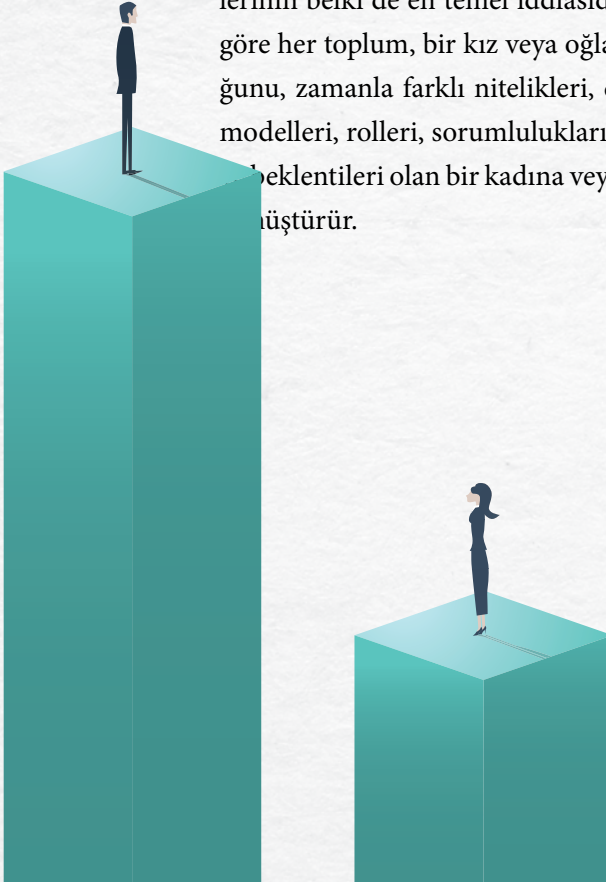
din hukuk
kültür anane
vicdan Örf:
âdet gelenek

Nasıl Bir Toplumsal Cinsiyet?

Cinsiyetlere özgü rol ve konumlar biyolojik kökenli olmanın yanı sıra kişilerin içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortamın da ürünüdür. Bu rol ve konumlara ilişkin kültürel kodlar, toplumsallaşma süreciyle bireylere, kültürel etkileşimle de toplumlara aktarılır. *Toplumsal cinsiyet* olgusunun izleri geçmişe doğru sürülecek olursa oldukça uzun ve girift bir zincirle karşılaşmak mukadderdir. Nitekim biyolojik cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların *toplumsal cinsiyet* kimliklerine sahip oldukları, biyolojik kimliklerin tarihsel ve kültürel etkilerle psikososyal bir değişim

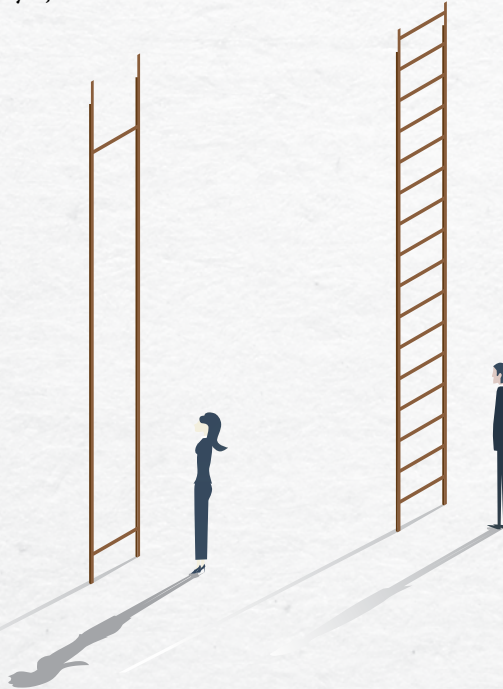
ve dönüşüm geçirdiği savı, kadın hareketlerinin belki de en temel iddiasıdır. Buna göre her toplum, bir kız veya oğlan çocuğunu, zamanla farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan bir kadına veya erkeğe dönüştürür.

Toplumsal olarak *uygun, yakışan, meşru* görülen tutum ve davranışlar bireye öğretilir, kendini ve karşı cinsi algılama çerçevesi çizilir, toplumsal hayata ne oranda katılacağı ve ne şekilde temsil edileceği kendisine söylenir. Bu bağlamda *toplumsal cinsiyet* kavramsallaştırması kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek üzere üretilmiş *kültürel inşalara* işaret etmenin bir aracıdır.

İnsan davranışlarını anlama ve açıklama çabası biyolojik etkileri, sosyal ilişkiler ağıyla beraber düşünmeyi zorunlu kılar. Zira cinsiyetin değişmezliğinin aksine toplumsal cinsiyetin getirdiği roller dinamiktir; zamana, kültürel örgüye, politik iklime göre değişebilir. Yani toplumsal cinsiyete dair algılar değişime, gelişime, eğitime, yönetime ve yeniden yapılandırmaya açıktır. Toplumsal cinsiyet olarak *erkeklik* ve *kadınlık* birbirlerini üreten kavramsallaştırmalardır. Karşılıklı etkileşim süreci içerisinde her iki cinsiyet de birbirlerinin oluşumunu ve dönüşümünü sağlamaktadır.

Toplumsal cinsiyetten bahsederken farklılıkları gören ve bunun üzerinden politika geliştiren, eşitliği sağlarken adaleti göz ardı etmeyen bir sisteme ihtiyaç vardır.

İnsan Hakları ve İslam

Allah meleklerinden insana saygı göstermelerini istemiş, insanların da birbirlerine saygı göstermelerinin zorunlu olduğuna işaret etmiştir. Saygı gösterme hem ahlaki hem de hukukî bir terimdir, hakka riayet etmekle görünürlük kazanır. Hakka riayet etmek görevi insana yeryüzünde adaleti tesis etme sorumluluğunu yükler. Adaletin tesis edilmesi de insanların eşit haklara sahip oldukları, herkesin haklarının korunduğu ve insan olmanın getirdiği hakların her bir fert için sağlandığı bir düzenin gerçekleştirilmesini gerekli kılar.

Bu çerçevede İslam'ın insan haklarına ilişkin temel prensibi *bütün insanların Allah katında eşit oldukları ve adaleti hak ettikleridir*. İnsan, yeryüzünün en şerefli varlığı olmakla doğuştan getirdiği birtakım hakların yanı sıra sonradan toplumsal hayatta üstlendiği roller gereği de bazı haklar kazanır.

Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. 4/Nisa, 58

İnsanın Değeri

Bakara Suresi, 30-39. ayetlerin mealini okuyunuz. Allah'ın insana bahşettiği değer ve bunun işaretleri ve tezahürleri üzerine düşününüz.

Hani Rabbin meleklerle “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti. Onlar “Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamd ederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” demişlerdi. Allah da “Ben sizin bilmediğinizi bilirim.” demişti.

Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi bana bunların isimlerini bildirin!” dedi.

Melekler, “Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” dediler.

Allah, şöyle dedi: “Ey Âdem! Onlara bunların isimlerini söyle.” Âdem, meleklerle onların isimlerini bildirince Allah, “Size, göklerin ve yerin gaybını şüphesiz ki ben bilirim, yine açığa vurduklarınızı da, gizli tuttuklarınızı da ben bilirim, demedim mi?” dedi.

Hani meleklerle, “Âdem için saygı ile eğilin.” demiştik de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu.

Dedik ki “Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.”

Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırды. Onları içinde buldukları kumandan çıkardı. Bunun üzerine biz de “Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır.” dedik.

Derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabbine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır.

“İnin oradan (cennetten) hepimiz. Tarafımdan size bir yol gösterici (peygamber) gelir de kim ona uyarsa onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeceklerdir.” dedik.

İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte bunlar cehennemliktir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. (2 / Bakara, 30-39)

Adalet Hakkında

Adalet, İslam'ın ahlaki ve hukuki sabitelerinden biridir. Hatta Kur'an'da "kâinat nizamı" olarak sunulması ve "hakkın hâkim kılınması" anlamı taşıması sebebiyle adalet, doğrudan tevhit ile ilişkili bir ilkedir. Sosyal hayat açısından bakıldığında ise adalet "insan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve merhametin gözetilmesi, hak dağılımı ve sorumluluk paylaşımında insafli ve ölçülü bir yolun izlenmesi" şeklindeki tanımıyla güçlü bir anlam zeminine sahiptir. Bu zeminde kadın-erkek ilişkilerine dair betimlemeler, kurallar ve ilkeler bulmak şaşırtıcı olmasa gerektir. Zira insan ilişkilerinin en özel ve kritik yapılarından birisi kadın ile erkek arasındaki ilişkidir.

Allah hem dünya hayatında hem de ahirette insanlar arasında adaletle hükmeder. Kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz. Kâinatı bir denge ve ölçü içerisinde yaratmış, bu adalet ekseninin korunmasını murat ederek elçiler ve kitaplar göndermiştir. Son elçisine "Eğer hüküm verirken aralarında adaletle hükmet." (5 / Maide, 42) diye seslenmiş, ayrıca adalet beklentisinin bütün insanlar için geçerli olduğunu ifade buyurmuştur: "De ki Rabbim adaleti emretti." (7 / Araf, 29). İnsanı herhangi bir olumsuz durumda bile adaletten sapmamaya davet etmiş, adaleti sorumluluk bilinciyle birlikte anmıştır: "Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, takvaya daha yakındır." (5 / Maide, 8). Yüce Rabbimiz hem "el-Adl" hem de "el-Muksit" isimlerinin işaret ettiği üzere "adalet sahibi" ve "ölçülü hükmeden"dir. Kendisi adalet sahibi olduğu gibi adil davrananları sever, zulme ve zalimlere ise asla rıza göstermez.

Kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Öyle ki hiçbir kimseye zerre kadar zulmedilmeyecek. (Yapılan iş) bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getirip ortaya koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz. 21/Enbiya, 47

Hicretten önce Medine'den Mekke'ye gelerek Allah Resûlü'ne biat eden sahabilerden biri olan Ubade ibn es-Samit, “nerede olurlarsa olsunlar adaleti dile getirmeleri ve bu konuda hiç kimsenin kınamasından korkmamaları” üzerine Peygamberimize bağlılık yemini ettiklerini söyler. İmtiyaza geçit vermeyen, kuşatıcı ve evrensel karakteriyle adalet, Allah'tan kula, imandan amele, ahlaktan hukuka, kâinattan kıyamete, bireyden topluma bütün varlık dünyasını ilgilendirmektedir. Bir bakıma adalet, ahlaki erdemlerden biri değil, erdemlerin bütünüdür. Aynı şekilde adaletin zıddı olan zulüm de bir erdemsizlik değil, erdemsizliklerin bütünü olarak tavsif edilebilir. Bu zenginlik, kelimenin anlamlarına da yansımış, sözlükler adaleti tanımlarken birden fazla manaya yer vermiştir.

правда
katarungan justitië **Gerechtigheit**
ADALET JUSTICIA
justice teisingumas
oikeudenmukaisuus

Toplumsal Cinsiyet Adaleti Üzerine Düşünmeye Davet

Allah katında eşit yaratılmışlar olan insan cinsleri arasında adalet (toplumsal cinsiyet adaleti) arayışında olanların adaletin bileşenleri üzerine düşünmesi önemli bir başlangıç olarak önerilebilir. “Adil Olmak” başlıklı aşağıdaki denemeyi okuyarak adaletin özellikle “eşitlik/denklik”, “denge/itidal” ve “hakkaniyet/insaf” unsurları üzerine düşününüz.

Adil Olmak

Temeli vicdanlara atılmış yüksek bir değer olan *adalet*, herkesin ve her şeyin yerli yerinde, olması gereken yerde olması anlamına gelir.

Adalet, kişilerin sahip oldukları hakların belirlenmesine ve belirlenen hakların sahiplerine teslim edilmesine yarayan ölçüttür. Kendisiyle rota ayarlanan bir deniz feneri gibi doğru ve dürüst yaşamının temel ilkesidir. Tek başına “yasalara uymak”la adalet gerçekleşemez; *hikmet*, *iffet* ve *cesarete* dayanan akıl ve vicdanın ortak çalışmasıyla adalete ulaşılır.

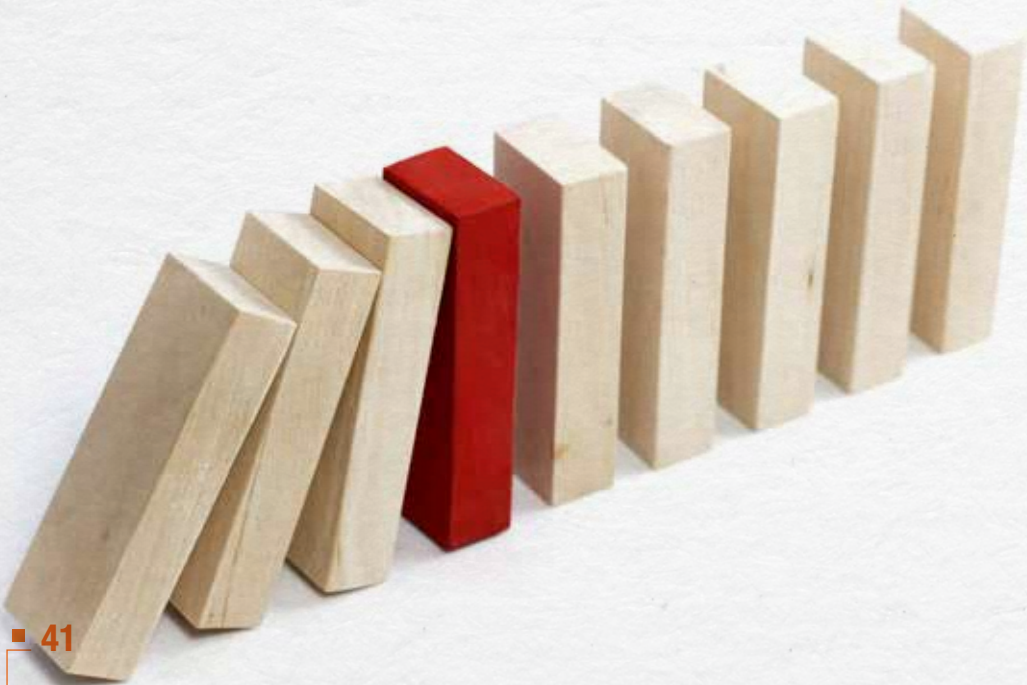
Ölçü ve dengenin hayatı kuşatması, en küçüğünden en büyüğüne bütün hakların sahipleriyle kavuşması demek olan adalet, düşmanımıza dahi borcumuzdur. “Zulm ile abat olanın, ahiri berbat olur.”, “Mazlumun ahı yerde kalmaz.”, “Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.”, “Elbette olur ev yikanın hanesi viran.”, “Ağlatan gülmez.”, “Mazlumun ahı indirir şahı.” gibi sözlerle çağrılan, vicdanlara huzur veren bir erdemdir.

Hem kendisiyle barışık hem de başkalarına hakiki bir yoldaş olmak, *adil* olmaktan geçer. Adil bir insan herkesin hakkını gözetir, hak sahibine de hak ettiğini verir. Haklıyı güçlü bilir, tüm gücü-

ne rağmen haksıza karşı durur. Herkese layık olduğu muameleyi yapar. İşleri ehline verir. İnsanlar arasında hakemlik yaptığında adaleti gerçekleştirecek şekilde titizlikle hükmeder. Kendisi, ana babası yahut en yakınlarından birisi aleyhine de olsa şahitliğini dosdoğru yapar, gerçeği asla çarpıtmaz. Öfke veya düşmanlık duyduğu birisi karşısında güçlü konuma geçecek olsa adaletsizliğe sapmamak için her zamankinden daha dikkatli olur. Ölçüp biçerken teraziyi, tartıyı; düşünüp taşınırken aklını, izanını adil tutar, adaletten sapmaz. Ne iş yaparsa yapsın o işi nasıl yapmak gerekiyorsa tastamam o şekilde yapar.

Adil insan aynı zamanda dengeli, dürüst, ölçülü, insafı, ilkeli, güvenilir, istikamet üzere dosdoğru, ihlaslıdır. *Adaletten sapmış bir insandan* zulüm, hile, desise, tutarsızlık, taşkınlık, densizlik, sahtekârlık *beklenebilir*.

Adalet konusunda titizlik göstermek gerek ferdin gerekse toplumun huzuru için zorunludur. Çünkü bir toplumda işler yapılması gerektiği şekilde yapılmaz ve hak edenin hakkı verilmezse o toplumda dirlik ve düzenden bahsetmek mümkün olmaz.

Eşitlik ve Denklik

İnsanlığın bekası medeniyet ile, medeniyetin ayakta durabilmesi de adalet iledir. Elmalılı Hamdi Yazır

Eşitlik, eşit olarak paylaşmak, denklik, aynılık, eş ve benzer olmak, bir kimseyi başka bir kimseye denk tutmak ve aralarından birine meyletmemek, iki varlığı eşitlemek, birisini diğèrinin benzeri kılmak gibi manalar “adalet” anlam demeti içinde yer almaktadır.

Cinsiyet perspektifinden baktığımızda, kadın ve erkek arasında eşitlikten bahsedilebilecek ilk alanın *yaratılış* olduğunu görürüz. Yaratılışın ilk aşamasında insana atıfta bulunarak meleklerine “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.” (2 / Bakara, 30) buyuran Allah Teala, hem bu ayette hem de insanları “yeryüzünün halifeleri” kıldığına dair diğèr ayetlerinde (6 / En’am, 165; 27 / Neml, 62; 35 / Fatır, 39) herhangi bir cinsiyetten bahsetmez. Bu, erkeğın ve kadının, Allah’ın muradına uygun bir biçimde dünya hayatını şekillendirme görevini paylaştığını, her ikisinin de “halife” sıfatıyla yaratılmış olmaktan dolayı bir öz değèr taşıdığını gösterir.

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının.” (4 / Nisa, 1) ayetinden anlaşıldığı üzere, her iki cinsin de yaratılış malzemesi ve hamuru aynı olduğu gibi, bedenlerine üflenen ruh da aynıdır. Hayat iksiriyle canlanan ilk kadın ve erkeğın cennetteki ortak hayatları, yine ortak işledikleri bir hata sonucu dünya hayatına gönderilmeye nihayet bulurken ilk günaha dair Kur’an’daki anlatımlarda da bir eşitlik ve işteşlik vurgusunun hâkim olduğu görülür. Hz. Âdem’i aldatanın Şeytan olduğunu ısrarla yineleyen Kur’an, iki eşin Şeytan’a birlikte kandıklarını ve hatayı birlikte işlediklerini, sonuçta da birlikte cezalandı-

rıldıklarını anlatmaktadır. Dünyadaki ilk adımdan itibaren kadın ve erkeği birbirinin yanında konumlandırır, kadının ve erkeğin birbirlerine göre hangi konumda var edildiğini doğru anlamaya imkân hazırlayan bu anlatım, hatada da hatadan geri dönüşte ve pişmanlıkta da denkliliği esas almaktadır.

Yapılan eylemlere karşılık olarak ödüllendirilme veya cezalandırılma konusu, cinsiyet eşitliğinin Kur'an'da ifade edildiği bir diğer alandır. Nitekim kadın ve erkeğin aynı vahye muhatap olmaları, aynı davranışı sergilediklerinde aynı karşılığı almaları, mükâfatta da cezada da denk olmaları ancak cinsiyet adaleti ile açıklanabilir. Ümmü Seleme'nin "Ey Allah'ın Resûlü, Allah'ın, hicret hususunda kadınlarla ilgili hiçbir şey buyurduğunu duymadım!" demesinden sonra nazil olan "Rableri, onlara şu karşılığı verdi: 'Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayıf etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin de, ant olsun, günahlarını elbette örteceğim. Allah katından bir mükâfat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır." (3 / Âl-i İmran, 195) ayeti konunun en çarpıcı örneklerindendir. Başka birçok ayette de erkek veya kadının amellerinin zerre kadar haksızlığa uğratılmayacak şekilde eşit olarak değerlendirileceği ve ödüllendirileceği ifade edilir.

Yüce Yaratıcı'nın kadın ve erkeği birlikte anması, benzersiz bir eşitlik alanına daha işaret etmektedir: "Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, mümin erkeklerle mümin kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkeklerle, Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle çokça anan

kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (33 / Ahzab, 35)

Toplumsal cinsiyet adaletinin alt başlıklarından biri şeklinde değerlendirildiğimiz eşitlik prensibi, “dokunulmazlıklar” konusuyla da yakın ilişki içindedir. İlahî vahyin temel gayelerinden birisi, insanın doğuştan sahip olduğu beş tabii hakkı korumaktır. Din, can, akıl, nesil ve mal dokunulmazlığı olarak sıralayabileceğimiz bu beş temel hak ve hürriyet konusunu eşitlik imgesi yönetir. Hz. Peygamber’in ifadesiyle *“Her Müslümanın bir başka Müslümana kanı, malı ve ırzı (iffet ve haysiyeti) haramdır!”* Sosyal hayatta karşımıza çıkan eşitsizliklerin ve hak ihlallerinin aksine, İslam’ın özünde kadının canı, bedeni ve toplumsal saygınlığı her türlü istismar ve şiddetten korunmuş; mülkiyet hakkı koşulsuz şekilde tanınmış, inanç dünyası dokunulmaz kabul edilmiş, evlatlarıyla arasındaki doğal ve medeni hukuk muhafaza edilmiştir.

Allah katında bütün insanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir. Allah

Resûlü bu durumu şöyle izah eder: “Ey insanlar! Allah cahiliye gururunu ve atalarla övünme âdetini kaldırmıştır. İnsanlar iki gruptur: Birincisi iyi, takva sahibi ve Allah katında değerli olan kişi, diğeri ise günahkâr, isyankâr ve Allah katında değersiz kişidir. Bütün insanlar Âdem’in oğullarıdır. Ve Allah, Âdem’i topraktan yaratmıştır.” Eşitliğin bozulması, birinin diğelerinin önüne geçmesi, değer ve saygınlık elde etmesi, cinsiyet ve benzeri özelliklerle değil, Allah’tan sakınma duygusundaki derinlikle mümkündür: “Allah katında en değerli olanınız, en derin takva bilincine erişmiş olanınızdır.” (49 / Hucurat, 13)

Kim İffetli ve Şerefli Olmakla Sorumludur?

Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (24 / Nur, 30-31)

İmanın bir parçası olan hayânın yitirilmesi iffetin ve şerefin yitirilmesine, iffetin ve şerefin yitirilmesi ise kötü söz, fiil ve davranışların çoğalıp yayılmasına, toplumun ahlaki anlamda kokuşmasına sebep olur. Haya, iffet, haysiyet, şeref, izzet, kerem gibi değerler iyi ahlakın korunup serpilmesi için kazanılması ve sahip çıkılması gereken değerlerdir.

Toplumsal cinsiyet rolleri tartışmaya açıldığında ivedilikle masaya getirilen iffet ve şeref algısını ve bu algının namus cinayetlerine kadar uzanan acı tezahürlerini hatırlayınız. Aşağıda sıralanan ayetleri Kur'an'dan okuyunuz. Bu çerçevede erkek yahut kadın cinsiyetlerinden birine herhangi bir farklılık tanımlanmakta mıdır? Bu ayetler göz önünde bulundurulduğunda iki cinsten herhangi birisinin hayâ, iffet, haysiyet, şeref, izzet ve onur beklentisi açısından özgür bırakıldığı, diğerinin ise hapsedildiği söylenebilir mi?

4 / Nisa, 139; 5 / Maide, 5 ve 54; 12 / Yusuf, 3-35; 17 / İsra, 70; 19 / Meryem, 16-36; 23 / Müminun, 5; 24 / Nur, 1-64; 33 / Ahzab, 35; 35 / Fatır, 10; 51 / Zariyat, 15-21; 66 / Tahrim, 10-12.

Denge ve İtidal

Adaletin anlam dünyasında “dengeli ve ölçülü olmak, ifrat ve tefritten uzak kalmak, haddi aşmamak, itidal üzere davranmak” manaları da vardır. Kur’anın “Ey insan! Seni yaratan, şekillendirip ölçülü kılan, dilediği bir biçimde seni oluşturan cömert Rabbine karşı seni ne aldattı?” (82 / İnfitar, 6-8) ve “Tartıyı adaletle tutun, terazide eksiklik yapmayın!” (55 / Rahman, 9) ayetleri, kelimenin bu anlamına ev sahipliği yapar.

Mutedil olmak, hak ve sorumlulukların dengeli ve ölçülü dağıtımına ve dangedeki terazi misali bir tarafa yüklenmeyen sağlıklı bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu anlayışta taraflardan biri diğerinin varlığıyla doğru orantılı biçimde ayakta kalabilmekte, kendi lehine haksız şekilde gerçekleştirdiği herhangi bir tasarrufun sadece diğer tarafın hukukunu ihlal etmeyeceğini, aynı zamanda terazinin ölçüsünü bozacağını bilmektedir. Bu, bizzat ölçünün ve dengenin kendisine hürmet duymak demektir. Kadın ve erkek arasında sıklıkla bir tarafın lehine bozulduğunu gördüğümüz denge unsuru, Hz. Peygamber’in “Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi, kadınların da sizin üzerinizde hakkı vardır.” gibi uyarılarıyla kurulmaya ve korunmaya çalışılmıştır. Öyle ki Allah Resûlü kendisine gelerek eşlerine nasıl davranmaları gerektiğini soranlara “Yediklerinizden onlara da yediriniz, giydiklerinizden onlara da giydiriniz, onları dövmeyiniz ve kötülemeyiniz.” şeklinde cevap vererek yeme içme gibi basit günlük ihtiyaçların karşılanmasında bile dengeyi ve eşitliğe riayeti salık vermiştir. Toplumsal cinsiyet olgusu da hayatın her alanında, bilhassa aile içi ilişkilerde hak ve sorumluluk dengesinin kurulmamasıyla yaşanan olumsuzlukları anımsatmakta değil midir?

Dengenin korunması aynı zamanda bir bütünlük mesajı da içer-

mektedir. Zira itidalde, iki varlığı ifrat ve tefrit gibi aşırı uçlara savurmaksızın bir orta noktada buluşturma ve birbirleriyle ölçülü bir ilişki içine sokma fikri vardır. “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir.” (30 / Rum, 21) ayetini okuyalım. Bu ayetin, kadın ve erkeğin eş olarak var edilmesini “birbirlerine huzur verme” gayesine bağlarken iki cinsin bulunduğu kavşağı sevgi ve merhamet gibi ahlaki bir zemine taşıması ve bu durumu Allah’ın delillerinden biri olarak sunması düşündürücüdür. Kur’an’ın anlatımları, kadın ve erkek arasında dikey ve tek yönlü değil, döngüsel ve çift yönlü bir ilişkiyi öngörmektedir: *“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velisidir. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah’a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah azizdir, hüküm ve hikmet sahibidir.”* (9 / Tevbe, 71). Benzer şekilde Kur’an’ın yaşayan örneği Hz. Peygamber de “Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.” buyurur. İnsan olma ortak paydasında kadın ve erkeği bütünlüğe taşıyan böyle bir yaklaşım, “zevc” yani “eş” kelimesinin “birbirini tamamlayan ve birisinin varlığı diğerinin anlaşılmasına yardımcı olan iki varlıktan her biri” şeklindeki anlamıyla da bire bir örtüşmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin belki de en keskin hiyerarşilerinden birisine sahip olan aile kurumu açısından da konuya bakmak ve adaleti savunmak doğru olacaktır.

Hakkaniyet ve İnsaf

Adalet konusunda odağa taşıyabileceğimiz üçüncü anlam öbeği “hakkaniyet, hikmet, her şeyi yerli yerine koymak, herkese hak ettiğini vermek, kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklememek”tir. Sosyal ahlak açısından adalet, her zaman ve koşulda taraf tutmadan, hak ölçülerini dikkate alarak, insafılı ve tutarlı davranabilme yeteneğidir. Kendisinin yahut yakınlarının, başkaları ile olan ilişkilerini, dışarıdan bakmayı başararak dürüst ve tarafsız olarak değerlendirebilmektir. Herkesin kendine özgü kişiliği, düşünce dünyası, hayalleri, idealleri, öncelikleri, yetenekleri, ilgi ve tecrübeleri olduğunu kabul ederek karar almaktır. Anlama gayretinden, empatiden, iyi niyetten, nesnellikten ödün vermemektir. “*Her hak sahibine hakkını ver.*” buyuran Hz. Peygamber’in ifadesiyle, hakkaniyeti korumaktır.

Kadın ve erkek, yaratılıştan getirdikleri farklılıklar sayesinde kendilerinde olmayanı görebilen ve birbirlerini üretebilen bir cevhere sahiptirler. Böyle bir cevherle var edilme noktasında ikisi eşdeğerdir. Yaratılışın bire bir örtüşmeyen kodları, iki cinse yeni bir perspektiften önce kendini, sonra da hayatı tanıma fırsatı sunmaktadır.

Hayatın akışı içinde kadının ve erkeğin kendine has nitelikleri suistimal konusu edildiğinde veya bu nitelikler dikkate alınmaksızın matematiksel bir eşitleme yapıldığında adaletin yitirileceği açıktır. “Allah, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaleti yerine getirmenizi emretmektedir.” (4 / Nisa, 58) ayeti gereğince, haklar ve yükümlülükler belirlenirken insan ehil olmasıyla adilane değerlendirilmelidir, cinsiyetin farkları çağrıştırmasına kapılmamalıdır.

Hız. Peygamber, uygulamalarında toplumsal cinsiyeti insaf, hakkaniyet ve adalet çerçevesinde tesis etmiştir. Birey olarak insanlar arası farklılıkları gözden kaçırmamaya özen göstermesinin pek çok örneği de bu noktada hatırlanmalıdır. Örneğin kadınların cihada katılmalarını zorunlu kılmamış ama katılmak isteyen bir kadına da -eşi Âişe bile olsa- engel olmamış, kararına saygı duymuştur. Hatta Uhud Savaşı'nda olduğu gibi bedenini ona siper eden kahraman bir kadını “Sağıma yahut soluma, nereye dönersem döneyim önümde Ümmü Umare'nin çarpıştığını gördüm.” sözleriyle taltif etmiştir. Hız. Peygamber'in savaşa katılan kadınlara o güne kadar görülmemiş biçimde ganimetten pay vermesi, cinsiyet adaletinden başka neyle açıklanabilir?

Benzer bir örnek de kadınların mescide katılımı konusudur. Hız. Peygamber, yaşam şartları ve sorumluluk alanları gereği kadınların camiye düzenli olarak gelmelerini, cuma ve vakit namazlarını cemaatle eda etmelerini bir mecburiyet olarak dile getirmemiş, bu hususta kadın ve erkek arasında mutlak bir eşitlik öngörmüştür. Ama eğer kadın mescide gelmek istiyorsa onun bu arzusuna göre toplumu yönlendiren de yine Peygamberimiz olmuştur: “Allah'ın kadın kullarının Allah'ın mescitlerine gelmelerine engel olmayın.” Evet, kadın cuma namazına gelmekle mükellef tutulmamıştır ama mescide gelmesi ve cuma namazına katılması da özgür bırakılmıştır. Ümmü Hişam bint Harise'nin “Kaf suresini her cuma hutbede okurken bizzat Resûlullah'ın ağzından ezberledim.” diyebilecek ölçüde cuma namazlarına devam etmiş olması bu özgürlüğün boyutunu ortaya koymaktadır.

Özetle

Cinsiyet Adaletinin Teori ve Pratiği

“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (16 / Nahl, 90) ayeti, bütün kuşatıcılığı ile adaleti hayata dâhil etmekten bahsederken toplumun cinsiyete dair algı, tutum ve beklentilerini de adalet perspektifinden bir kere daha irdelemeyi haklı kılacak güçtedir. İslam’ın öngördüğü adalet, birey ve toplumların istek ve heveslerine göre belirlenmeyen; sevgi ve nefretlere göre yönünü çizmeyen; akrabalık ve yakınlık bağlarına göre ayarlanmayan; ırk, dil, din, mezhep, meşrep, yaş ve statü farkı gözetmediği gibi cinsiyete göre de şekil almayan bir ilkedir. Adaletin hukuki veya ahlaki bir zeminde değerlendirilmesi bu sonucu değiştirmeyecektir.

Adaletin yaşanmış pratiğinde de bu böyledir. Sınırsız bir saygı ve selamlarla adını andığımız Allah’ın Resûlü, tüm yaşamıyla adaletin mutlak timsalidir. Onun peygamberlik görevini ifa ettiği hayatının her bir anı, *cahiliye* gibi bir barbarlık ve zulüm kültüründen hak ve adaleti hâkim kılan bir sosyal düzene geçişin benzersiz örneklerini bize göstermiştir. Vahiyden hayata, sözden eyleme, teoriden pratiğe yol bulan bir adalet prensibi, Hz. Peygamber ile anlaşılır ve yaşanılır hâle gelmiştir.

Adil Bir Âdem Evladı

Yaptıklarımızı eksiksiz bir şekilde bilip gören Rabbimizin adil olma erdemine sahip birinden bekledikleri ve adaletin bireye kazandıracakları üzerine aşağıdaki ayetleri odak alarak düşünüp kendiniz için yol haritası çıkarınız.

4 / Nisa, 58 ve 135;

5 / Maide, 8, 42 ve 106;

6 / En'am, 115;

7 / A'raf, 29, 180-182;

11 / Hud, 84-86;

16 / Nahl, 76 ve 90;

42 / Şûrâ, 15;

49 / Hucurat, 9-10;

55 / Rahman, 7-13;

57 / Hadid, 25;

60 / Mümtehine, 8.

Yaratılış Bağlamında Gençlik ve Kimlik

Sedide Akbulut

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

Yaratılış ve Fitrat

Ant olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.

17/İsra Suresi, 70

Allah ezeldir, ebedidir. Varlığı kendindedir. Her şey ona muhtaçtır. O hiçbir şeye, hiç kimseye muhtaç değildir. Yegâne yaratıcıdır; gökleri, güneşi, ayı, yıldızları, yeri, bitkileri, hayvanları, her şeyi ve herkesi yaratmıştır. İnsanı da...

Her şeyin ve herkesin yegâne yaratıcısı Allah, insanın ve insanlığın serüvenini insanı yaratmasıyla başlattı. Onu şerefli ve yaratıklarının birçoğundan üstün kıldı. İnsana yarattığı *fitrata* sınıksız tutunmasını salık verdi (30 / Rum Suresi, 30).

Fitrat insanın ilk yaratılıştan getirdiği, doğru ile yanlış, hakikat ile uydurma arasında ayırım yapabilmesine ve böylece Allah'ın varlığını ve birliğini kavrayabilmesine imkân veren, doğuştan edindiği sezgisel yeteneği, "öz"üdür; bir anlamda insanın ilk hâli, yaratılıştaki mayasıdır. Fitratına tutunan, ilk hâlindeki temiz öze uygun davranan, yerinde davranmış olacağı için adalet üzere olur, fitratının aksini gösteren ise yerindeliğinden sapmış, dolayısıyla zulme yönelmiş olur. Nitekim dünyaya gelen her insan fitrat üzere doğar, sonrasında ailesi ve çevresinin etkileriyle fitratını tahrip eder, aslından uzaklaşır.

Mizaç ve Terbiye

Bütün insanların doğuştan getirdiği öz, *fıtrattır*. Allah insanı en güzel şekilde yaratmış, bütün organlarını düzgün ve dengeli kılmış, ona meleklerin saygı göstermesini sağlamış, şeref ve üstünlük vermiş, yeryüzündeki ve gökyüzündeki varlıkları onun hizmetine vermiştir.

Her bir insanı hemcinslerinden farklı kılan kendine özgü bir mizacı vardır ki bu *karakterdir, seciyedir*. Her birey kendi yapısına, seciyesine, karakterine uygun eylemlerde bulunur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de insana dair manzaralar resmedilirken duygu ve eylem dünyasına dair bazı vasıflarına ve tablolara dikkat çekilir. Örneğin insanın nimete kavuştuğunda Rabbine yüz çevirdiği, sıkıntı ve darlıkla karşılaştığında ise yalvarıp yakarmaya başladığı (41 / Fussilet, 51; 10 / Yunus, 12), aceleci olduğu (21 / Enbiya, 37; 17 / İsrâ, 11), tartışmacılığı (18 / Kehf, 54), çok mala sahip olsa da cimrice davrandığı (17 / İsrâ, 100), zalimce ve cahilce davranışlar sergilediği (33 / Ahzap, 72), zafiyet ve zayıflıkla hareket ettiği (30 / Rum, 54; 4 / Nisa, 28) vb. ifade edilir. Allah, insanı, bu özelliklerini denetlemesi ve yönetmesi için kendini terbiye etmeye vahiyle davet etmiş, peygamberleri de örnek terbiyeciler olarak göndermiştir. Allah'ın Resulü Muhammed (as) örnekliliğine vurgu da bunun içindir. İnsan bu model örnekliliğinde özünü koruyarak karakterini geliştirir.

Beşerlikten İnsanlığa...

Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik. Ancak, iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar için devamlı bir mükâfat vardır.

95/Tin Suresi, 4-6

Fıtratına aykırı tutum ve davranışlar insanı özüne yabancılaştırır ve insanlığından uzaklaştırır. İnsan kendine emek verdikçe, beşer yanının süfli istekleri ile mücadele ettikçe insanlaşır. Zira insanoğlu, özüyle/fıtratıyla başladığı yolculukta sapmalar yaşamazsa kemale doğru yol alır. Aksi hâlde insanlığından çıkar, yozlaşır, en aşağılara düşer. Nitekim merhamet ve vicdan yoksunu bir davranışla karşı karşıya kaldığımızda “Bu insanlık dışı!”, “Bunu yapan bir insan olamaz.” gibi sözlerle tepki gösteririz. *Ahsen-i takvim* üzere yaratılan insanın *esfel-i safiline* yolculuğuna dair birer saptamadır bu türden sözlerimiz.

İnsan, fitratıyla var edilirken bir misyon ile şereflenmiştir. O yeryüzünün halifeliğine adım atmıştır. İnsanı bir fitratla yaratan Allah, ona varlıkların isimlerini öğretmiş, Hz. Âdem'i öğrettiği isimlerle meleklerle üstün kılmıştır. *“Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun!”* (5 / Maide, 8; 6 / En'am, 152) emrinde adalet sahibi olmak, arzulara değil hakka uymak esastır. Fitrata cinsiyet yüklemeyen Rab-bimiz bu ilkeler ışığında kadın erkek tüm kullarını yeryüzünün halifeleri tayin etmiş, verdikleriyle sınıyarak kimini kiminden üstün kılmıştır. Bu üstün kılınıştaki ölçü Allah'a karşı sorumluluk bilincine ve layığıyla sakinmeye verilmiştir; ırk, cinsiyet, yaş, görünüş vb. bir özelliğe değil...

Var Olmanın Bilinci: Emanet

Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir. 33/Ahzab Suresi, 72

Güzel bir şekil verilerek, ahenk ve ölçüyle yaratılan insanın başı-boş bırakılmadığı, birtakım sorumluluklarla huzura getirileceği dolayısıyla yapıp ettiklerinden de sorumlu tutulacağı aşikârdır. İnsanın hayata geçirmek üzere yüklendiği bu görev emanet bilinciyle yeryüzünü imar etmektir. İnsanın hizmetine sunulan her şey *emanettir*. İmar etmek ise dünyayı yaşanılır kılmak ve adaleti kurup idame ettirmekle mümkündür.

Müslüman kimliği bir yönüyle sorumluluk bilincine sahip olmayı zorunlu kılar. Sorumluluk bilinci gelişmiş bir insan, emaneti zayi etmeyen insandır. Emanet ile sorumluluk bilinci iç içedir. “Emin olma” hasletini, hayatının her alanına yansıtabilmiş olan insan sorumluluk bilincine sahip demektir. Emin olmak, aynı zamanda *ehil olmak* da demektir. Ehil olan ise her şeyi “en güzel şekilde” yapmaya çalışır, bu yolla bireysel ve sosyal sorumluluk hassasiyetini geliştirir.

İlahî vahye dayalı İslam hukuk sistemlerinin bütününde, beş önemli amaç (*makasiduş-şeria*) güdülür; can, akıl, din, nesil ve mal güvenliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak. Bu beş temel değer korunması ve bu korumanın sürekliliğinin sağlanması ise insanda emanet bilincinin oluşmasıyla mümkündür.

İnsan, yüklendiği emaneti korumak ve hilafet vazifesini ifa etmek için, öncelikle nefisini olumsuzluklardan arındırmalıdır. *Halife insan* her türlü kötülükle mücadele eden ve Allah'ın rızasına uygun bir şekilde var olmak için çalışandır. Bu ağır yükü kaldırmaya uygun kuvvet ve kudretin en güçlü olduğu çağ ise Necip Fazıl'ın dilince söyleyecek olursak “Zaman bendedir ve mekân bana emanettir.” bilincine sahip bir gencin sürdüğü çağdır.

Sahibinden Emanet

Kur'an-ı Kerim'de her şeyin mutlak sahibinin Allah olduğu ve tekrar O'na döndürüleceği inancı sürekli vurgulanır (bk. 2 / Bakara, 131, 156; 263; 5 / Maide, 28; 6 / En'am, 45, 71, 162 vb. ayetler.).

Ayrıca yaratılan her şeyin insanın yararlanması için onun hizmetine sunulduğu da belirtilir (bk. 2 / Bakara, 29; 13 / Ra'd, 2; 14 / İbrahim, 32-34; 16 / Nahl, 5-14, 80-81; 17 / İsra, 70; 22 / Hacc, 26-37, 65 vb. ayetler.).

“Emanet” etimolojik olarak Arapça “emn” kökünden türemiş bir kavramdır. Güvenme, güvenilir olma anlamlarını taşır. Emanet, maddi ve manevi herhangi bir şeyin gönül rahatlığı ile korkusuzca teslim edilebilir, istendiği zaman eksiksiz olarak iade alınabilir durumda olmasıdır.

Yukarıdaki alıntıyı göz önünde bulundurarak her şeyin sahibi Allah tarafından kendisine emanet verilenlere karşı insanın geliştirmesi gereken bilinç durumuna dair aşağıda örnek olarak verilmiş ifadeleri geliştirip çoğaltınız:

- “Sahip değilim, sadece emanetçiyim.”
- “İlişkilerimi ve iletişimimi tüketici olmadan ve tahrip etmeden kurmalıyım.”
- “Yararlandığım şeylerden kendi özellikleri çerçevesinde faydalanmalıyım.”
- “Beraber olduğum tüm insanlar bana güvenmeli, güvenilir olmalıyım.”
- “Maddi ve manevi herhangi bir şey bana gönül rahatlığı ile korkusuzca teslim edilebilmeli.”
- “Bendeki canlı cansız tüm emanetler benden geri istendiği zaman eksiksiz olarak alınabilir durumda olmalıdır.”

- “Allah tarafından bana emanet edilen şeyler üzerinde ege-
menlik kurmamalı, mülkiyet iddiasında bulunmamalıyım;
haklarımı ve sorumluluklarımı kuşanmalıyım.”

•

•

•

•

•

•

•

•

•

Gençlik ve Kimlik

Gencin idealist, coşkulu, yaratıcı, bağımsız davranma isteği, adaletsizliğe, eşitsizliğe ve haksızlığa tahammül edememe gibi ahlaki gelişimleri, içinde yaşadığı toplumun milli ve manevi değerleriyle buluşturulmalıdır. Zira aynı zaman diliminde genç asi ve ani davranışlar, değişiklikler, kararsızlıklar da yaşayacaktır. İşte bu süreçte öncelikle sağlam bir inanç gereklidir, sağlam bir inanç ise doğru bir anlam dünyasını gerekli kılar. Sevgili Peygamberimiz bu anlamı yakalayan ve gönlü insan olmanın gereği hak ve hakikatin peşinde koşan genci mahşerde Allah'ın arşının gölgesiyle müjdelemiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dilinde gençlik döneminin ibadet ve taat ile haramlardan uzak bir şekilde geçirilmesi temiz toplumun inşası açısından hayati bir öneme sahiptir. Aynı zamanda toplumların geleceği olan gençlerin duruş ve kimliklerini bu doğrultuda sorgulamaları gerekmektedir.

Kimlik; ait olma, tanıma, tanınma ve kendini konumlandırmayı ifade eder. İnsanın taşıdığı kimlik/kimlikler dinî, sosyal ve kültürel çevrelerde farklılık gösterir. “Müslüman”, “Türk”, “doktor”, “Samsunlu”, “genç” birer kimlik tanımlamalarıdır. Ancak “Müslüman” kimliği sosyolojide üst kimlik olarak kabul edilirken Yaratıcı tarafından da inanan insanın aidiyetini ifade eder. “Müslüman” ve “kul” kimlikleri layık olduğu değeri bulursa etnik ve kültürel kimlikten kaynaklanan problemleri ortadan kaldıracaktır. Bu nedenledir ki önemli olan, toplumun değerlerinde, inanç sisteminde dengeyi iyi kurabilmektir. İşte bu denge de kendi sorumluluklarını bilerek ve yerine getirerek ama toplum kurallarına (bir başka deyişle millî değerlere) ters düşmeden yaşamayı başarmakta gizlidir. İnsanın kimlik oluşumunu etkileyen faktörlerden biri de iradedir. İnsanın iyiyi ve kötüyü ayırt etme potansiyelinde olması kendi seçimiyle vereceği kararlar sonunda gerçekleşebilir.

Aynı zamanda her bir ferdin beşer olma boyutundan insan olma boyutuna geçiş sürecindeki kendine dair farkındalığı da ifade eder kimlik. Bu, oldukça sancılı bir süreçtir. Zira böyle bir süreçte zihinsel bir tembelleğe yer yoktur. Bu süreç sürekli bir arayış hâlinde olmayı ve bilinç uyanıklığını gerekli kılar. Zira içinde yetişilen ve yaşanan çevrenin beklentileri vardır, bunların birey tarafından değerlendirilip uygun olanların benimsenmesi, uygun olmayanlardan arınılması gereklidir. Dolayısıyla hem kabul ve uyum hem de eleştiri ve reddetme başat iki dizgin olarak gencin elinde olmalıdır. Kimliğini, kendine ait var oluşu oluşturma sürecindeki genç bu dizginleri iradesi ve kudreti ile tutacak, dirayeti ve gücüyle kararlarının istikametini ve dürüstlüğünü koruyacaktır.

Kimlik inşasının aile, çevre ve toplumca şekillendirilen bir boyutu olduğu ve bunun kimlik oluşumunda çok önemli bir rol oynadığı muhakkaktır. Ancak bütün bu dış etkilerin doğru bir kimlik kazanımına vesile olmak kadar kişiyi geri dönüşü oldukça zor olan batıl yollara saptırması da ihtimal dâhilindedir. Bu ihtimal kişi üzerinde ne kadar etkili olursa olsun, insanda mevcut bulunan akıl, irade ve vicdan, hakikatin üzerindeki perdeleri aralayarak onu hayatının merkezine koymayı her insana bir mesuliyet olarak yüklemektedir.

Bütün bunları sorgulayıp hangi noktada olduğunun ayırdına varma aşaması en yoğun olarak insanın gençlik dönemine tekabül eder. Gençlik dönemindeki insanın, yaratılışına daha yakın olması sebebiyle oldukça hassas olan vicdanı, batıla karşı içten içe sinyal verip onu hakikate meylettirir. Ancak bu sezgisel yönelişin içi doldurulmadıkça iyilik ve kötülük, doğru ve yanlış, gerçek ve yalan arasında bulunduğu yerden kötülük, yanlış ve yalan tarafına savrulması mümkündür. Dolayısıyla doğru bir kimlik oluşumunun peşine düşen genç öncelikle anlam dünyasını *selim* hâle getirmelidir. İşte insanın rehberliğe ihtiyaç duyduğu temel nokta da burasıdır.

Bu bağlamda selim fitratına yakın olma avantajıyla yola çıkan genç, anlam dünyasını salimen inşa ederken tanrı anlayışındaki savrulmayı tevhitte, manevi kuraklığı ibadetle, sosyal yaşamdaki yozlaşmayı adalet ve güzel ahlak ilkeleriyle gerçek istikametine taşır. Sahte *dindarlık* görüntülerinin yerine *birr* ve *takva* kavramlarıyla sembolize edilen gerçek anlamda iyilik ve erdem ile Rabbine karşı sorumluluk bilinci içinde bu istikametini korur, sürdürür, geliştirir. Bu süreçte tevhit arayışıyla Hz. İbrahim'i, teslimiyetiyle Hz. İsmail'i, iffet ve sabriyle Hz. Yusuf'u, delikanlılığıyla Hz. Musa'yı, zarafetleriyle Hz. Şuaybın kızlarını, safiyetiyle Hz. Meryem'i kendine yol arkadaşı tutar.

Gencin kimlik oluşumunun şüphesiz en önemli aşaması, kulluk bilincini doğru bir şekilde oluşturabilme sürecidir. Kulluk, aslında kim olduğunu bilmek, sınırlarını görmek, acziyeti sahibine itiraf etmektir. Bu nedenle iman-ibadet ilişkisi içinde vadedilen müjdeler için salt imanın yeterli olmadığı aşikârdır. Gencin dünyasına kazandırılacak ibadet disiplini onun bilgi ve eylemi içselleştirmesini sağlayacaktır.

Bilgi ve eylem, tefekkürü öteleyen, telkin ve taklide yaslanan, temeli çürük bir itikat (inanç) anlayışında değil; aksine, temelini akla, düşünceye ve vahye dayandıran bir imanda kendini gösterecektir.

Bu bağlamda geleceğin umudu olan gençlik; bilgiye, hikmete, hakikate ulaşacak bir *şahsiyeti*, kalabalıkların ve çıkarların değil adaletin ve hakikatin tarafında olacak *aidiyeti*, az da olsa devamlı takip edilecek bir *ibadeti* göz ardı etmemelidir.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. ve Tura Demiryontan, N. (2008). *Kadının görünmeyen emeği*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Açıkel, Y. (2003, Nisan). *Hız. Peygamber'in evrensel mesajlarından "adalet" prensibi*. VI. Kutlu Doğum Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Isparta.
- Aydın, Ş. (Ed.). (2014). *Dinim İslâm: Temel bilgiler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2014). *Eşitlik üstü adalet*. <http://kadem.org.tr/star-gazetesi-acik-goruste-yayinlanan-esitlik-ustu-adalet-baslikli-yazi/> adresinden 26.03.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2015). A new momentum: Gender justice in the women's movement. *Turkish Policy Quarterly*, 13(4), 107–115.
- Buladı, K. (2002). Kur'an ve adâlet (Toplumda barış, güven ve huzuru sağlayan ilke: Adâlet). *Diyanet İlmi Dergi*, 38(1), 23–32.
- Çaha, H., Aydın, E. S. ve Çaha, Ö. (2014). *Değişen Türkiye'de kadın: Türkiye'de kadının sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal durumu araştırması*. İstanbul: KADEM Yayını.
- Demircan Çakar, N. (2016). *Neden toplumsal cinsiyet adaleti?* <http://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti/> adresinden 26.03.2016 tarihinde edinilmiştir.
- el-Cevherî. (1974). *es-Sihâh fi'l-lüğa ve'l-ulûm*. Beyrut: Dâru'l-Hadâratî'l-Arabiyye.
- el-Feyyûmî. (t.y.). *el-Misbâhu'l-münîr fî garibiş-şerhi'l-kebîr*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye.
- el-İsfehâni, R. (1997). *el-Müfredât fî ğaribi'l-Kur'an*. Beyrut: ed-Dâruş-Şâmiyye.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209–230.
- Fromm, E. (1998). *Anaerkil toplum ve kadın hakları* (çev. A. Doğançün). İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Güldü, Ö. ve Ersoy Kart, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97–116.

- Güngör, F. (Ed.). (2011). Fitrat: İlahi Format [Özel sayı]. *Kur'ani Hayat Dergisi*, 17.
- Hatemi, H. (2013). İlahi hikmette kadın. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Holst Petersen, K. ve Rutherford, A. (Eds.) (1986). *A double colonization: Colonial and post-colonial women's writing*. Oxford: Dangaroo Press.
- Işılak Durmuş, H. (Ed.) (2010). *Helik: Karakter eğitimi aile kitabı* (1-10). İstanbul: EDAM Yayınları.
- İbn Kesir. (1966). *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*. Beyrut: Dârü'l-Endelüs.
- İbn Manzûr. (2003). *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sadır.
- İbn Sa'd. (1968). *et-Tabakât*. Beyrut: Dâru Sadır.
- Jessel, D. ve Moir, A. (1992). *Beynimizdeki cinsellik* (çev. E. Eden). İstanbul: Cep Kitapları.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2011). *Avrupa Birliği'nde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve politikalara yerleştirilmesi: Hollanda, Romanya ve Türkiye örneklerinin irdelenmesi*. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Karadaş, C. (2009). İnsana tanınan üç ilahî imkan: Fitrat, işaret, hidayet. *Ulu-dağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 75-94.
- Karatekin, N. (Ed.) (2013). *Perese: Karakter eğitimi öğretmen kitabı* (1-10) (3. basım). İstanbul: EDAM Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2012). Kur'an'da adalet psikolojisi - Adaleti engelleyen psikososyal faktörler. *Hikmet Yurdu*, 5(10), 61-105.
- Köse, S. (2014). *Genetiğiyle oynanmış kavramlar ve aile medeniyetinin sonu*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları.
- Kudâî. (1985). *Müsnedü's-Şihâb* (tahkik: Hamdî Abdülmecîd es-Selefi). Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Loomba, A. (2000). *Koloniyalizm postkolonyalizm* (M. Küçük, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Martı, H. (2010). İdeal bir eş olarak Hazreti Peygamber. *Küreselleşen Dünyada Aile Sempozyumu*, Balıkesir. <http://www.aile.ankaramuftulugu.gov.tr/makale1-293.html> adresinden 26.03.2016 tarihinde edinilmiştir.
- McEwan, C. (2001). Postcolonialism, feminism and development: Intersections and dilemmas. *Progress in Development Studies*, 1(2), 93-111.
- Mitchel, J., Oakley, A., & Berktaş, F. (1998). *Kadın ve eşitlik* (3. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.

- Mohanty, C. T. (2008). *Sınır tanımayan feminizm teoriyi sömürgeleştirmekten kurtarmak dayanışmayı örmek* (H. Pınar Şenoğuz, çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Rai, S. (2003). *Mainstreaming gender, democratizing the state? Institutional mechanisms for the advancement of women*. Manchester: Manchester University Press.
- Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve ezilmenin çelişkileri*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Solmaz, N. M. ve Çakan, İ. L. (1982). *Kur'an-ı Kerim'e göre peygamberler ve tevhid mücadelesi*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Spivak, G. C. (1998). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271–313). Chicago: University of Illinois Press.
- Şişman, N. (2003). *Emanetten mülke*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tarhan, N. (2011). *Kadın psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2015). *4. Dünya Kadın Konferansı Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (7 Kasım 1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2015). *TDV İslam ansiklopedisi*. <http://www.islaman-siklopedisi.info> adresinden edinilmiştir.
- Topuz, N. T. (2012). Bir erdem olarak adâlet: Nasîruddin Tûsî, Kınalızâde Ali ve Alasdair MacIntyre üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Beytulhikme*, 2(2), 85–101.
- Turgay, N. (1999). Kur'an'da sosyal adalet ve insan hakları. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 41–62.
- Yazır, E. H. (1971). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.

iki insan

Gençlik El Kitabı

Tüm varlık cinslerinde cinsiyetler yan yana dizilmiş eşitliklerin sıradanlığıyla değil, iç içe geçmiş farklılıkların tamamlayıcılığıyla yaratılmışlardır. Dolayısıyla “Kadın mı daha önemlidir, erkek mi?” gibi bir soru, kadını ve erkeği ayrı bir cins olarak gören bir algımanın ve bakış açısının sorusudur. İki ayrı cinsiyet olmalarına rağmen aynı cins (insan) olan kadın ve erkek, insan olma noktasında birbirlerine eşit oldukları gibi bir bütünün farklılıklara dayanan tamamlayıcı parçalarıdır.

ISBN 978-605-8495-24-1

9 786058 495241

KADEM
KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ